

PRESENTATION AS THE FACTOR OF FORMATION COMPOSITE SKILLS AT PUPILS

In article some methodical receptions of composite skills use of pupils are shined.

Key words: composite skills, pedagogical figure, a method "a prepotent fragment".

Кравчук Ф.Ф.

НАГЛЯДНОСТЬ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ КОМПОЗИЦИОННЫХ УМЕНИЙ У ШКОЛЬНИКОВ

В статье освещаются некоторые методические приемы использования композиционных умений школьников.

Ключевые слова: композиционные умения, педагогический рисунок, метод "доминантный фрагмент".

УДК 372.4+37.03

Павленко О.В.

ПРОЕКЦІЙНА ФУНКЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ С.Ф. РУСОВОЇ

Статтю присвячено дослідженню проблеми формування моральних якостей у процесі творчої діяльності учнів початкової школи в системі педагогічних ідей С.Ф. Русової.

Ключові слова: емпатія, індивідуальний моральний досвід, креативність.

Орієнтуючись на інноваційні процеси в галузі реформування сучасної освіти та аналізуючи процес становлення та розвитку проблеми в історичному контексті на прикладі педагогічних парадигм С.Ф. Русової, маємо зауважити характерну специфіку спрямованості педагогічних технологій на формування гармонійно розвиненої творчої особистості. З огляду на зазначену тенденцію, важливою ролі набуває проблема розробки методів і форм оптимізації процесу проектування креативної особистості, що нерозривно пов'язана з розвитком світоглядних позицій, емпатійного потенціалу як складників всебічного розвитку. На жаль, сучасна шкільна практика не приділяє достатньої уваги рівню сформованості та подальшого розвитку емпатійного потенціалу. Враховуючи це, нами було розроблено та апробовано експериментальний авторський посібник, основою якого є добірка оповідань В.О. Сухомлинського. Така робота сприяє комплексному аналізу особистісних утворень молодших школярів, активізує творчі можливості дитини та надає можливість реалізувати їх практично. **Звідси і актуальність теми дослідження.**

Метою дослідження є визначення рівня розвитку емпатії молодших школярів за допомогою аналізу творчої роботи над оповіданнями з морально-етичним навантаженням, означення проблеми розвитку емпатійного потенціалу творчої особистості в педагогічній парадигмі С.Ф. Русової.

Концептуальною ідеєю дослідження є положення про те, що орієнтація на унікальність кожної особистості, створення необхідних умов для її всебічного розвитку, можливості самореалізації в різних видах діяльності, на чому акцентує увагу і С.Ф. Русова, є педагогічною інноватикою, і має на меті формування емпатійного потенціалу креативної особистості.

Гіпотеза дослідження. В основу дослідження покладено припущення, яке базується на ідеї С.Ф. Русової про те, що творче наповнення діяльності особистості сприяє розвитку емпатійного потенціалу – розвитку моральних сил дитини, і є одним із напрямків педагогічної інноватики.

Основним завданням дослідження є розробка та апробація авторського дидактичного посібника для позакласного читання, який розроблено з урахуванням педагогічної парадигми С.Ф. Русової, а використання його сприяє формуванню емпатійного потенціалу креативної особистості.

Методологічною основою дослідження є системний аналіз проблеми як невід’ємної складової частини всебічного гармонійного розвитку особистості; теорія наукового пізнання, що стверджує єдність емпіричного і практичного, сучасні досягнення психолого-педагогічної інноватики, концепція про особистісну орієнтованість навчально-виховного процесу, історико-педагогічний аспект, в контексті педагогічної парадигми С.Ф. Русової.

Теоретичною основою дослідження є психолого-педагогічне надбання відомих вчених, як-от: Я.С. Виготський, В.П. Кащенко, П.П. Блонський, Г.Я. Трошин, О.С. Грибоедов, С.Ф. Русова, М.С. Постовська, М.М. Лаговський, Ф.А. Рау, М. Бубер, В. Дільтейн, Г. Ноль, М. Шелер та інших, соціально-психологічні теорії Дж. Міда, Т. Парсона, Р. Мертона, Е. Гофмана, А. Адлера тощо. Дослідження ґрунтувалось на основних положеннях Конституції України, Закону України „Про освіту”, Державної національної програми „Освіта України ХХІ століття”, Національної Доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, „Програмі Вчитель”, Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

Наукова новизна дослідження полягає в інноватиці підходу до процесу формування емпатійного потенціалу та реалізацію творчих здібностей, під час роботи з авторським посібником для позакласного читання.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у виявленні взаємозв’язку та взаємовпливу емпатійного потенціалу та розвитку і реалізації творчих здібностей особистості з метою виявлення дієвості інноваційних форм роботи на основі творчої спадщини С.Ф. Русової.

Розвиток та формування емпатійного потенціалу доволі складний та тривалий процес, важливою умовою його оптимізації є пошук нових форм і методів планомірного впливу на індивідуальний моральний досвід особистості дитини. Означена проблема не є достатньо висвітленою на рівні початкової школи і, на нашу думку, потребує інноваційного креативного підходу.

Розглядаючи проблему дослідження в рамках вітчизняної педагогічної науки, маємо акцентувати увагу на значущості педагогічної спадщини С.Ф. Русової, оскільки проблема розвитку креативної особистості засобами естетичної творчості була важливою складовою концепції педагога. Ідея виховання творчої особистості присутня у більшості творів Софії Федорівни. Так у праці „Нова школа” вчена пропонує інтеграцію спостереження, читання, оповідання казок з малюванням, аргументуючи це таким чином: „Малюнок дитячий – се мова дитяча, щира й самостійна: не можна тепер уявити собі хоч яке-небудь читання без того, щоб дитина не виявила власними малюнками своє враження від того: хай сей малюнок буде примітивний, з технічного боку зовсім слабкий, але він покаже вчителю, що саме з читання найбільше вразило дитину” [10, 211]. Орієнтуючись на „виховання естетичного почуття” та „розвиток моральних сил дитини” [10, 209], С.Ф. Русова вважає за необхідне вводити години для оповідань, до яких вчитель має ретельно готуватись, ретельно підбираючи твір, який був би абсолютно зрозумілим дітям: „Помічено, що на моральне виховання дітей сі години оповідань мають дуже міцний вплив. Крім того, се виробляє художній смак слухачів, розбуджує їхню літературну цікавість, розвиває їхню уяву, привчає до гарної мови” [9, 211]. Особливо важливим є процес передачі художнього слова: „Треба так переказати художній твір, щоб він став перед дітьми в усій своїй силі й красі, щоб захопив їх і зробив моральне й естетичне враження” [9, 210]. На думку педагога, не менш важливим фактором розвитку гармонійної особистості є читання, особливе значення надається позашкільному читанню: „Тому то треба навчити учнів „читати”, себто не поверхово переглядати книжку, але вибрати з неї все, що вона дає; треба уважно вибрати перший позашкільний матеріал для читання учнів, вимагати переказу тих книжок, розмовляти з дітьми про зміст книжки, прислухатися до тих вражень, які діти виносять з тієї або іншої книжки, підмічати, який смак у того або іншого учня; взагалі

треба ставити читання так, щоб воно не було пасивною, але цілком активною працею, яка викликає в душі учнів чимало самостійних думок, спостережень і порівнянь” [9, 214].

Тож, інтерпретуючи проблему розвитку емпатійного потенціалу засобами художнього слова в контексті історії педагогіки, яскравим представником якої є С.Ф. Русова, враховуючи стратегії інноваційних парадигм та орієнтуючись на індивідуальні можливості форм реалізації творчого потенціалу дітьми молодшого шкільного віку, нами було розроблено та апробовано експериментальний посібник для позашкільного читання, що є добіркою оповідань В.О. Сухомлинського різноманітної тематики. Специфікою цього посібника є те, що діти, користуючись ним, мають можливість висловити письмово свої думки, враження від прочитаного, вдосконалити вміння знаходити головну думку твору, а також самостійно ілюструвати книгу.

Експеримент проводився на базі Павлиської ЗОШ I-III ступенів Онуфріївського району Кіровоградської області та Чернігівської ЗОШ I ступеня №25 (10 учнів), колектив якої займається практичною творчою реалізацією педагогічної парадигми В.О. Сухомлинського. В експерименті було задіяно учнів 3-4 класів, оскільки змістове наповнення підібраних оповідань є орієнтованим саме на цю вікову категорію.

Оповідання „Чого синичка плаче?” супроводжувалося такими запитаннями:

1. Як ти вважаєш, чого синичка плаче?
2. Хто з дітей тобі більше сподобався?
3. Чого навчає оповідання?

На ці запитання дали відповідь 10 учнів з Чернігова та 10 учнів з Павлиша.

1. Абсолютно всі діти правильно відповіли на запитання-назву оповідання. Наведемо окремі з них:

„Я вважаю, що синичка плаче тому, що боїться за пташенят, намагається щось сказати дітям пташиною мовою і плаче від того, що її не розуміють” (Марія Д., 4-Б кл., м. Чернігів).

„Синичка плакала тому, що була стурбована присутністю дітей. Вона, мабуть, думала, що Мишко й Оля можуть заподіяти їй лихо: зруйнувати гніздечко, викинути пташенят.” (Ілона Є., 4-А кл., с. Павлиш).

Відповідь Ілони спрямована на подальше прогнозування подій, передбачення результату, – „можуть заподіяти лихо: зруйнувати гніздечко, викинути пташенят, які потім можуть загинути”. Марія переносить на синичку більшу кількість якостей, притаманних людині, – „вона намагається щось сказати дітям своєю пташиною мовою і плаче від того, що її не розуміють”.

Наведені відповіді свідчать про високий рівень емпатійності дітей.

2. Всі учні, без винятку, позитивно ставляться до Олі. Підтвердженням цього є їхні відповіді:

„Вона зрозуміла синичку”
(Іра Л., 3-з кл., м. Чернігів)

„Вона вчинила розсудливо, коли встала з гойдалки” (Андрій Ц., 3-Б кл., с. Павлиш)

Андрій орієнтується на раціональну сферу, – „вчинила розсудливо”, а для Ірини більшої ваги набуває емоційний бік, – „зрозуміла синичку”.

Спільною лінією у відповідях всіх учнів є повага до тих, хто розуміє і оберігає природу, засудження порушників її рівноваги, адже саме втіленням цих двох протилежностей і були відповідно Оля і Мишко – герої оповідання.

3. Наведемо приклади висновків, зроблених дітьми з прочитаного оповідання:

„Це оповідання навчає дбайливого ставлення до тварин” (Юрій П., 3-Г кл., м. Чернігів)

„Перш ніж щось зробити для свого задоволення, треба добре подумати, чи не зашкодить це іншим” (Ігор Р., 3-Б кл., с. Павлиш)

Відповідь Ігоря є більш узагальненою, поширюється на всі сфери людського існування, – „чи не зашкодить це іншим”. Юрій конкретизує: „дбайливе ставлення до тварин”. Спільним є почуття відповідальності за свої вчинки, їхня проекція на навколишній світ.

Таким чином, отримані експериментальні дані свідчать про істинність висунутої гіпотези, про те, що творче наповнення діяльності особистості сприяє розвитку емпатійного потенціалу – розвитку моральних сил дитини, і є одним із напрямків педагогічної інноватики, підтверджують ефективність розробленого нами дидактичного посібника.

Сформулюємо основні результати роботи, що їх отримано аналітико-синтетичним та емпіричним шляхом:

1) розглянуто та проаналізовано основні тенденції розвитку та становлення компонентів означеної проблеми в історії педагогіки, на основі педагогічного досвіду С.Ф. Русової, специфіку інтерпретації проблеми в контексті сучасної психолого-педагогічної думки;

2) розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено дидактичний посібник для позакласного читання.

Виходячи з результатів дослідження, можна рекомендувати використовувати подібну форму роботи в навчально-виховному процесі початкової школи з подальшим удосконаленням відповідно до потреб особистості дитини та інноваційних змін.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Право, 2001. – 47 с.
2. Державна національна програма „Освіта”. Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2001. – № 1. – С. 28-43.
4. Закон України „Про освіту”. – Х.: КСИЛОН, 2002. – 35 с.
5. Національна Доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Освіта України. – 2001. – 18 липня. – С. 4-6.
6. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку // Початкова школа. – 2004. – № 8. – С. 1-4.
7. Павленко О.В. Проекція моральності на процес творчості молодших школярів // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 38. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2006. – № 38. – С. 85-89.
8. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.
9. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1 / За ред. Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук. – К.: Либідь, 1997. – 272 с.
10. Сухомлинський В.О. Казки школи під блакитним небом. – К.: Радянська школа, 1989. – 191 с.

Pavlenko O.V.

THE BELLES-LETTRES PROJECTION'S FUNCTION AT THE SYSTEM EMPATHY POTENTIAL'S FORMING OF S.F. RUSOVA PEDAGOGICAL PARADIGM

The article dedicated to investigation of the forming moral quality at the process of creation's work, primary school's pupils problem.

Key words: empathy, individual morale experience, creation.

Павленко О.В.

ПРОЕКЦИОННАЯ ФУНКЦИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО СОЧИНЕНИЯ В СИСТЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЭМПАТИЙНОГО ПОТЕНЦИАЛА В КОНТЕКСТЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ С.Ф. РУСОВОЙ

Статья посвящена исследованию проблемы формирования моральных качеств в процессе творческой деятельности учеников начальной школы.

Ключевые слова: эмпатия, индивидуальный моральный опыт, креативность.